
Uten fagfeller, intet Tidsskrift

LEDER

RAGNHILD ØRSTAVIK

ragnhild.orstavik@tidsskriftet.no

Ragnhild Ørstavik er assisterende sjefredaktør i Tidsskriftet. Hun er dr.med. og har en bistilling som seniorforsker ved Folkehelseinstituttet.

Fagfelleordningen, eller *peer review*, er i krise. Det produseres mye mer forskning enn det frivillige vil vurdere. Men i Tidsskriftet er vi heldige.

Foto: Einar Nilsen

«Vi (herr Rosen og jeg) hadde sendt Dem vårt manuskript for publisering og hadde ikke gitt tillatelse til at det skulle vises til spesialister før det ble trykt. Jeg ser ingen grunn til å forholde meg til de – uansett feilaktige – kommentarene fra Deres anonyme ekspert. På bakgrunn av denne hendelsen foretrekker jeg å publisere artikkelen et annet sted.»

Sitatet er hentet fra et brev Albert Einstein sendte til redaktøren av *Physical Review* i 1936 [\(1\)](#). Einstein hadde sendt inn et manuskript som konkluderte med at gravitasjonsbølger ikke eksiterer (det gjør de). Redaktøren viste teksten til en ekspert på feltet, som påpekte feil i analyser og konklusjon. Men Einstein ble altså så fornærmet over dette «tillitsbruddet» at han valgte å trekke artikkelen. Fagfellevurdering, slik vi kjenner den i dag, var nok ukjent for ham.

Det begynte i 1863 med at den daværende redaktøren av British Medical Journal, Ernest Hart (1835–98), ba andre om hjelp til å vurdere manuskriptene han fikk tilsendt. Han klaget litt over ekstraarbeidet dette medførte, blant annet «konstant å måtte overvåke andres eksentrisitet eller fordommer» (1) (2). Kanskje bidro det til at ikke så mange fulgte etter. Først i andre halvdel av forrige århundre ble fagfelleevaluering vanlig praksis, og det anerkjente tidsskriftet Nature innførte ikke ordningen systematisk før i 1973 (2).

«I dag er selve definisjonen på en vitenskapelig artikkel at den er vurdert av andre forskere»

I dag er selve definisjonen på en vitenskapelig artikkel at den er vurdert av andre forskere. Ekstern fagfelleevaluering skal kvalitetssikre og demokratisere vitenskapen (3). Særlig god er ordningen imidlertid ikke: Å gjøre en god vurdering tar tid, den forsinker publiseringsprosessen, er sjelden objektiv, og samsvaret mellom ulike fagfeller som vurderer samme manuskript, er lavt (3–5). Også eksperter tar nemlig ofte feil: I en klassisk studie, som riktignok drar på årene, introduserte tre redaktører med vilje åtte feil i et manuskript og sendte det til 420 fagfeller. I gjennomsnitt ble kun to av de åtte svakheter ved studien påpekt (6). Det finnes alternativer, som å betale fagfellene (dyrt for små tidsskrifter), overlate fagfelleevalueringen til etter at manuskriptet er publisert (risikabelt for enkelte fagfelt, som medisin) eller – nyere – å håpe på at kunstig intelligens kan bli smart nok til å gjøre jobben (4, 7). Men enn så lenge gjelder tidligere redaktør av BMJ Richard Smith sitt utsagn, parafrasert etter Winston Churchill: «Fagfelleordningen er den verste formen for kvalitetskontroll vi har, hvis vi ser bort fra alle de andre» (8).

I tillegg til rekken av kjente svakheter med ordningen, spørs det om den holder mye lenger. Det skrives rett og slett for mye. Antallet forskningsartikler vokser mye raskere enn antallet forskere som er villige til å vurdere dem. Årsakene er mange, men publiseringspresset er kanskje viktigst: Forskere må prioritere å publisere selv, fremfor å hjelpe andre. Og de er kanskje mindre villige til å arbeide gratis for store forlag som tar ut enorme profitter gjennom publiseringsavgiften. I et intervju med Nature forteller en forsker at han bevisst unnlater å vurdere manuskripter fra disse forlagene, han prioriterer heller ideelle ikke-kommersielle tidsskrifter (9). I tillegg tenderer redaktører til å spørre de samme om og om igjen, gjerne de mest erfarne. Omkring 20 % av forskerne utfører 90 % av alle fagfelleevalueringene (5).

Hvordan er det så i Tidsskriftet? Vi har nettopp gjennomgått dataene for de siste årene. Det viser seg at vi er heldige. I gjennomsnitt spør vi 1,6 potensielle fagfeller for å få ett ja. Internasjonalt var dette tallet 2,4 i 2018 (3), og det er trolig høyere nå. Antallet vi må spørre, har holdt seg stabilt gjennom perioden, så vi opplever ikke den krisen som kolleger i tidsskrifter i andre land beskriver. Fagfellene for Tidsskriftet er også gjennomgående raske. Dette har hjulpet oss til at vi de siste årene har redusert behandlingstiden for vitenskapelige artikler betydelig.

Vi har altså all grunn til å takke dere kolleger som bruker tid på å vurdere manuskripter for oss. Og til dere som ikke har mulighet: Vi blir veldig glade når dere foreslår noen andre! Det bidrar til redusert «gjenbruk» og til at flere får erfaring med fagfelleevaluering i Tidsskriftet. Om du ønsker det, kan du (etter avtale med oss) gjerne

ta med en yngre kollega som vil lære seg håndverket. Bare slik overlever systemet som har holdt det akademiske fellesskapet sammen i snart hundre år. For uten fagfeller, intet Tidsskrift.

REFERENCES

1. Kennefick D. Einstein versus the Physical Review. *Phys Today* 2005; 58: 43–8. [CrossRef]
2. Horbach SPJMS, Halffman WW. The changing forms and expectations of peer review. *Res Integr Peer Rev* 2018; 3: 8. [PubMed][CrossRef]
3. Aczel B, Barwich AS, Diekman AB et al. The present and future of peer review: Ideas, interventions, and evidence. *Proc Natl Acad Sci U S A* 2025; 122. doi: 10.1073/pnas.2401232121. [PubMed][CrossRef]
4. Drozd JA, Lodomery MR. The Peer Review Process: Past, Present, and Future. *Br J Biomed Sci* 2024; 81: 12054. [PubMed][CrossRef]
5. Kovanis M, Porcher R, Ravaud P et al. The Global Burden of Journal Peer Review in the Biomedical Literature: Strong Imbalance in the Collective Enterprise. *PLoS One* 2016; 11. doi: 10.1371/journal.pone.0166387. [PubMed][CrossRef]
6. Godlee F, Gale CR, Martyn CN. Effect on the quality of peer review of blinding reviewers and asking them to sign their reports: a randomized controlled trial. *JAMA* 1998; 280: 237–40. [PubMed][CrossRef]
7. Naddaf M. AI is transforming peer review — and many scientists are worried. *Nature* 26.3.2025. <https://www.nature.com/articles/d41586-025-00894-7> Lest 2.6.2025.
8. Smith R. Peer review: a flawed process at the heart of science and journals. *J R Soc Med* 2006; 99: 178–82. [PubMed][CrossRef]
9. Dance A. Stop the peer-review treadmill. I want to get off. *Nature* 13.2.2023. <https://www.nature.com/articles/d41586-023-00403-8> Lest 2.6.2025.

Publisert: 23. juni 2025. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.25.0371

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 11. juli 2026.